

EUROPEAN AGENDA FOR CULTURE
WORK PLAN FOR CULTURE 2015-2018/2011-2014

DECEMBER 2015

SAMENVATTING

HANDBOEK OVER
CULTUREEL BEWUSTZIJN EN CULTURELE EXPRESSIE

OPEN METHOD OF COORDINATION (OMC)
WORKING GROUP OF EU MEMBER STATES' EXPERTS
ON 'CULTURAL AWARENESS AND EXPRESSION'

1 | Inleiding

Mensen geven voortdurend betekenis aan alles wat ze voelen, zien, horen of ervaren. Dit proces van symbolische betekenisgeving wordt gestuurd door ons cultureel bewustzijn en ons vermogen onszelf uit te drukken.

Cultureel bewustzijn en culturele expressie is de achtste sleutelcompetentie die in 2006 door de Europese Unie gedefinieerd werd (SC#8)¹. Deze sleutelcompetenties met betrekking tot permanente vorming zijn een combinatie van kennis, vaardigheden en attitudes, welke met name noodzakelijk zijn voor de persoonlijke voldoening en ontwikkeling, sociale integratie, actief burgerschap en tewerkstelling. De Europese Commissie werkt samen met de EU-landen om deze 'sleutelcompetenties' – kennis, vaardigheden en attitudes – te verstevigen, om leerlingen te helpen persoonlijke voldoening en, later in hun leven, werk te vinden, en deel te nemen aan de maatschappij. Deze sleutelcompetenties omvatten 'traditionele' vaardigheden zoals communicatie in de moedertaal, vreemde talen, digitale vaardigheden, geletterdheid, en basisvaardigheden in wiskunde en wetenschappen, alsook horizontale bekwaamheden zoals 'leren (hoe je moet) leren', sociale en burgerlijke verantwoordelijkheid, initiatiefneming en ondernemingszin, en tenslotte **cultureel bewustzijn en culturele expressie**.

Ter promotie van deze sleutelcompetenties wordt ingezet op:

- het voorzien van hoogwaardig onderwijs voor alle studenten, gebaseerd op relevante curricula;
- het reduceren van voortijdig schoolverlaten;
- het toenemen van voorschools (vroeg kindertijd) onderwijs;
- het verbeteren van de ondersteuning voor leraars, schoolleiders, en lerarenopleiders.

Cultureel bewustzijn en culturele expressie zijn transversale competenties, en alle EU-lidstaten hebben verscheidene instrumenten ontwikkeld om de verwerving van deze vaardigheid te bevorderen. In formeel onderwijs (bv. scholen) gebeurt dit op directe wijze, in de niet-formele sector (bv. culturele instellingen) op een meer indirecte manier, en bij informele leervormen (bv. in gezinnen en referentiegroepen) op een bijna uitsluitend indirecte wijze. Essentiële instrumenten voor een specifieke benadering van het cultureel bewustzijn en de culturele expressie zijn kunst- en cultuuronderwijs, beide essentieel voor permanente vorming en de volledige ontwikkeling van zowel personaliteit als burgerschap.

¹Aanbeveling van het Europees Parlement en van de Raad van 18 december 2006 over sleutelcompetenties voor permanente vorming <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006H0962>

In de openbare discussie omtrent kunst- en cultuuronderwijs worden verschillende argumentaties gebruikt. Sommigen volgen de rijke esthetische traditie met een sterke klemtoon op kunstgeschiedenis en artistieke vaardigheden. In de afgelopen decennia waren we getuige van de opkomst van een economische denkwijze, welke het belang van creativiteit en innovatie accentueert. Voorts was, is en zal er altijd een sociale argumentatielijn bestaan, waarin kunst- en cultuuronderwijs gezien worden als een bijdrage tot sociale cohesie en identiteit.

De EU-definitie van cultureel bewustzijn en culturele expressie raakt aan al deze dimensies. Deze perspectieven nemen allen een normatieve positie in, wat op zich geen probleem vormt zolang we hiervan bewust zijn.

Dit verslag vertrekt vanuit de humanistische, democratische denktraditie. De onbetwistbare principes van democratie en vrijheid van meningsuiting waarborgen de vruchtbare bodem waarop onze menselijke capaciteiten volledig tot bloei kunnen komen. In de wereld van vandaag – bestookt door een overvloed van beelden, permanente en snelle verandering, en een sterke nood aan zelfbeschikking en identiteit – worden cultureel bewustzijn en culturele expressie terecht een *sleutel*competentie genoemd. Het is moeilijk om het belang van deze vaardigheden te overschatten in een periode waarin openheid, optimisme en tolerantie onder grote druk staan in Europa.

2 | Context van het verslag

Dit verslag is het resultaat van het werk van een 25-koppige groep deskundigen die de EU-lidstaten vertegenwoordigen. De Werkgroep werd gelanceerd in maart 2014 onder het Werkplan voor Cultuur van de Raad 2011-2014², welke de Europese Agenda voor Cultuur implementeert.

Het werk van de groep haalde voordeel uit een nuttige transversale benadering, met vertegenwoordigers uit zowel de onderwijs- als cultuursectoren (departementen van het ministerie, nationale kenniscentra, adviescomités, en cultuur/onderwijsbeoefenaars).

Het handboek heeft tot doel beleidsmakers te voorzien van inspirerende trainingen en doelgerichte aanbevelingen met betrekking tot het cultureel bewustzijn en de culturele expressie.

3 | Definitie van Cultureel Bewustzijn en Culturele Expressie

Cultureel Bewustzijn en Culturele Expressie kunnen worden gedefinieerd als de 'waardering van het belang van de creatieve uiting van ideeën, ervaringen en emoties in een waaier van media, waaronder muziek, podiumkunsten, literatuur en visuele kunst.'

Culturele kennis omvat een gewaarwording van lokaal, nationaal en Europees cultureel erfgoed en hun plaats in de wereld. Het overkoepelt een basiskennis van belangrijke culturele werken, waaronder populaire hedendaagse cultuur. Met het oog op het ondersteunen van de Europese idealen van solidariteit en respect, is het cruciaal om de culturele en linguïstische diversiteit in Europa en andere regio's in de wereld te begrijpen, de noodzaak om deze te behouden en het belang van esthetische factoren in het dagdagelijkse leven te onderkennen.

Inderdaad, vaardigheden hebben betrekking op zowel waardering als expressie. Ze omvatten ook het vermogen om eigen creatieve en expressieve standpunten te koppelen aan de opinies van anderen en om de sociale en economische opportuniteiten in culturele activiteiten te identificeren en realiseren. In de huidige context en met de focus op groei en jobs in veranderende werkplaatsen en maatschappijen, is de invloed van culturele expressie op de ontwikkeling van creatieve vaardigheden, welke toegepast kunnen worden op een waaier aan professionele contexten, essentieel.

²<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Acu0007>

4 | Goede praktijk in de lidstaten

Om te kunnen zien hoe Cultureel Bewustzijn en Culturele Expressie, Sleutelcompetentie 8 (SC#8), in Europa toegepast worden, werden 43 specifieke praktijken³ geïdentificeerd als treffende voorbeelden van hoe SC#8 gestimuleerd kan worden op een directe of indirecte manier. Sommigen van deze zijn nieuwe praktijken op het gebied van kunst en cultureel onderwijs, anderen zijn sterk verankerde praktijken of organisaties die reeds een aantal jaren bestaan.

Het spectrum aan benaderingen dat kan waargenomen worden is iets waaruit we kunnen leren, vandaar de 7 'lessen' die eruit getrokken worden. De uitdaging dient zich aan in de manier om in de toekomst te kijken door het heden te evalueren. De lessen die in het handboek worden voorgesteld, geven weer hoe lidstaten SC#8 in hun huidige beleid omtrent permanente vorming opnemen. Tegelijkertijd helpt een analyse van wat als goede praktijk beschouwd wordt ons bij het formuleren van suggesties voor de toekomstige ontwikkeling op het gebied van kunst en cultureel onderwijs.

LESSEN

1. Hou rekening met de randvoorwaarden met betrekking tot de succesvolle ontwikkeling van cultureel bewustzijn en culturele expressie bij het vormen van beleidsmaatregelen en projecten.
2. Heroverweeg de cruciale rol van leraars en curricula.
3. Cultureel bewustzijn en culturele expressie is een wieg-tot-graf sleutelcompetentie.
4. Denk na over de verschillende lagen van cultureel bewustzijn.
5. Cultuur is veelzijdig en er bestaan meerdere manieren om cultureel bewustzijn en culturele expressie te trainen.
6. Cultureel bewustzijn en culturele expressie zijn beide een gedeelde verantwoordelijkheid (spectrum aan essentiële actoren welke in het onderwijs betrokken zijn)
7. Het is tijd om strategisch na te denken over cultureel bewustzijn en culturele expressie/SC#8.

5 | Conclusies en aanbevelingen

Cultureel bewustzijn en culturele expressie omzetten in de praktijk heeft implicaties voor veel verschillende vakgebieden en beleidsniveaus, gaande van het werk dat leraren in het klaslokaal verrichten om de talenten van hun leerlingen te laten ontploien tot UNESCO-initiatieven die de internationale dialoog omtrent kunstonderwijs bevorderen.

Cultureel bewustzijn en culturele expressie moeten uiteraard aan bod komen onder cultureel en educatief beleid, doch allereerst moet een meer strategische en integrale benadering ontwikkeld worden.

AANBEVELINGEN VOOR CULTUUR- EN ONDERWIJSAUTORITEITEN OP NATIONAAL EN EUROPEES NIVEAU

VOOR EEN GEÏNTEGREERDE BELEIDSONTWIKKELING

1. Breng verschillende beleidsgebieden/sectoren binnen de lidstaten samen, gesteund door een sectoroverschrijdende infrastructuur, om betere toegang en duurzaamheid te verkrijgen.

³Gedetailleerde informatie over de projecten is beschikbaar in de bijlage in het handboek.

2. Verbeter de basiskennis voor beleidsvorming op het gebied van cultureel bewustzijn en culturele expressie door de uitwisseling van projecten en onderzoeksbevindingen.

3. Ondersteun beleidsontwikkeling in cultureel bewustzijn en culturele expressie door het ontwikkelen van adequate controlemethodes die een hoge kwaliteit verzekeren.

VOOR CULTUURBELEID

4. Maak culturele ervaringen zo toegankelijk mogelijk voor alle burgers.

5. Stimuleer culturele deelname van alle burgers, met speciale aandacht voor kinderen, te beginnen vanaf een jonge leeftijd, en voor burgers met een kansarme socio-economische achtergrond.

6. Wek bewustzijn op voor belang van culturele instellingen en producten door hun connectie met de maatschappelijke uitdagingen te benadrukken.

7. Besteed bijzondere aandacht aan de permanente, intergenerationele en interculturele vorming van het cultureel bewustzijn en de culturele expressie met het oog op het stimuleren van sociale cohesie.

VOOR ONDERWIJSBELEID

8. Integreer cultureel bewustzijn en culturele expressie in het regulier primair en secundair onderwijs op een hoogwaardige manier en zorg ervoor dat deze op gepaste wijze getoetst en gecontroleerd worden.

9. Ontwikkel Initieel Lerarenonderwijs en Voortdurende Professionele Ontwikkeling (VPO) voor alle opvoeders (leraars, schoolleiders, voorschools onderwijs en zorg, beroepsonderwijs en training professionals, docenten en ondersteuningspersoneel voor hoger onderwijs, en experts bij cultuuronderwijs) ter verbetering van de vaardigheden en het inzicht, welke noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van het cultureel bewustzijn en culturele expressie bij leerlingen en hun instellingen.

10. Ontwerp, implementeer en evalueer programma's en instrumenten die projecten of instellingen stimuleren om een duurzame samenwerking met scholen op te bouwen. Overweeg om dit beleid met overheidssubsidies van culturele instellingen te laten samengaan.

11. Neem maatregelen om de normen te verhogen en de hoge kwaliteit van het kunstonderwijs te bewaren, zowel in formele als niet-formele leeromgevingen.

Het volledige verslag is beschikbaar op:

http://ec.europa.eu/culture/library/index_en.htm

Medevoorzitters van de OMC Working Group:

Jan Jaap Knol (Directeur van het Cultureel Participatiefonds, Nederland)

Brecht Demeulenaere (Vlaams Ministerie van Onderwijs en Training, België)

Voor verdere informatie, contacteer:

Europese Commissie

Directoraat-Generaal voor Onderwijs & Cultuur

Directoraat D – Cultuur & Creativiteit

Unit D1 – Culturele Diversiteit en Innovatie

E-mail: EAC-UNITE-D1@ec.europa.eu